

Franz Kafka: Proměna – Rozbor díla

Jakub Rádl

Výňatek

„Milí rodiče,“ řekla sestra a úvodem uhodila rukou do stolu, „takhle to dál nejde. Jestli vy to snad nechápete, já to chápu. Nechci před touto **obludou**¹ vyslovovat jméno svého bratra a řeknu tedy jen: musíme se jí pokusit zbavit. Zkusili jsme **vše, co je v lidských silách**², abychom se o ni starali a trpělivě ji snášeli, myslím, že nám nikdo nemůže ani to nejmenší vytknout.“ „Má **tisíckrát**³ pravdu,“ řekl si otec pro sebe. Matka, která pořád ještě nemohla popadnout dech, se s pomateným výrazem v očích tlumeně rozkašlala do dlaně.

Sestra hned běžela k matce a položila jí ruku na čelo. Otce přivedla zřejmě sestřina slova na určitější myšlenky, napřímil se na židli, pohrával si se svou sluhovskou čepicí mezi talíři, které zůstaly na stole ještě od večere pánů nájemníků, a chvílemi se podíval po tichém Řehořovi.

„Musíme se **toho**⁴ hledět zbavit,“ řekla teď sestra výslovně otci, neboť matka pro kašel neslyšela, „ještě vás oba umoří, vidím to už. Když jednou člověk musí tak těžce pracovat jako my všichni, nemůže mít přece doma tohle věčné soužení. Já už to také nevydržím.“ A rozplakala se tak usedavě, že jí slzy kanuly dolů na matčinu tvář, z níž je stírala mechanickými pohyby ruky.

„Milé dítě,“ řekl otec soucitně a s nápadným porozuměním, „co ale máme dělat?“

Sestra jen pokrčila rameny na znamení bezradnosti, jíž teď **plačíc**⁵ propadla přes všechnu dřívější jistotu.

„Kdyby nám rozuměl,“ řekl otec napolo tázavě; sestra v slzách prudce zatřepala rukou naznačujíc, že to nepřichází v úvahu.

„Kdyby nám rozuměl,“ opakoval otec a zamhouřením očí přijal sestřino přesvědčení, že je to nemožné, „bylo by snad možné nějak se s ním dohodnout. Ale takhle -“

„Pryč musí,“ zvolala sestra, „to je jediný prostředek, tatínku. Musíš jen přestat myslet na to, že je to Řehoř.: Vždyť naše neštěstí je vlastně v tom, že jsme tomu tak dlouho věřili. Ale jakpak by to mohl být Řehoř?⁶ Kdyby to byl Řehoř, dávno by už uznal, že lidé nemohou žít pohromadě s takovým zvířetem, a byl by dobrovolně odešel. Neměli bychom pak bratra, ale mohli bychom dál žít a chovat v úctě jeho památku. Takhle nás ale to zvíře pronásleduje, vypudí pány nájemníky, chystá se zřejmě zabrat celý byt a nás nechat nocovat na ulici. Podívej se, tatínku,“ vyřkla najednou, „už zase začíná!“ A v hrůze, Řehořovi docela nepochopitelné, opustila sestra dokonce i matku, doslova se odrazila od její židle, jako by raději chtěla matku obětovat než zůstat v Řehořově blízkosti, běžela se schovat za otce, který, rozčilen toliko jejím počínáním, rovněž vstal a napolo před sestrou zdvihl ruce, jako by ji chtěl chránit.

¹ expresivní vyjádření

² automatismus

³ hyperbola

⁴ označení Řehoře za to

⁵ přechodník

⁶ řečnická otázka

Tématická stránka díla

- **literární druh a žánr:**
 - epika
 - novela – jedna hlavní dějová linka
 - pointa – rodina se snaží problémy projít, nakonec ale otec Řehoře zabije a celá rodina je ve výsledku ráda
- **téma a motiv:**
 - **hlavní téma:** gradace rodinných vztahů do extrému po té co se jeden člen promění v brouka (stane tělesně postiženým)
 - **další motivy v díle:**
 - přeměna v brouka symbolizuje ochrnutí člena rodiny (dovedeno do absurdity)
 - rodinné vztahy jsou špatně nastavené od začátku, situace je jen dohánění do extrémů
 - jablko, obraz v Řehořově pokoji, zástěra zakrývající Řehoře
- **časoprostor:**
 - počátek 20. století (Kafkova současnost)
 - celý příběh se odehrává v bytě Samsovců
- **zasazení výňatku do kontextu díla:**
 - **časoprostor:** 3. kapitola, ke konci díla, doma jako celé dílo
 - **obsah:**
 - Markétka se zlomí a prohlásí, že je nutné se Řehoře zbavit
 - označuje ho za „to“
 -

Kompozice, postavy

- **kompoziční výstavba**
 - in medias res
 - chronologická kompozice
 - dílo je rozděleno na 3 kapitoly
 - v první kapitole proměna Řehoře a dozvědění se o ní rodiny
 - v druhé reakce na proměnu a starání se o Řehoře
 - ve třetí kapitole se vztahy zhoršují, rodina se chce Řehoře zbavit, Řehoř umírá
- nezávislý objektivní vnější vypravěč, er forma
- druhy promluv
 - polopřímé řeči – přemýšlení postav ve třetí osobě (Řehořovy myšlenky)
 - přímá řeč – dialogy mezi členy rodiny

Postavy

- **Řehoř Samsa**
 - dříve cestovní obchodník, před proměnou zabezpečuje finančně celou rodinu, na sebe vůbec nemyslí
 - má pocit, že se bez něj rodina neobejde, že musí řešit všechny problémy
 - rodina se ani nesnaží zjistit, jestli jim Řehoř rozumí
 - na konci jídla umírá z fyzických i psychických důvodů (přestává naschvál jíst)
- **Matka**

- tvrdí, že Řehoře miluje
- nebaví se s Řehořem, štítí se ho, bojí se ho, lituje ho zpovzdálí
- **Otec**
 - před proměnou pohodlný člověk, nechodil do práce
 - je k Řehořovi krutý, protože kvůli němu musí zpět do práce, nakonec Řehoře zabije jablkem
- **Markétka** (sestra)
 - 17 let
 - nejdříve se snaží o bratra starat, později říká, že by se ho rodina měla zbavit, protože na ní rodiče nechají všechny starosti o bratra a ona už to nezvládá

Jazyk

- jednoduchý jazyk, objektivní, nezabarvené jazykové prostředky, spisovná čeština
- nevyskytuje se příliš mnoho uměleckých prvků (kontrast s metaforickým tématem)
- dlouhá detailní souvětí, detailní popisy – mnoho přídavných jmen

Literárně historický kontext

- pro Kafku typická absurdita situace, se kterou si postavy neví rady (Řehoř jako první myslí na to, jak půjde do práce)
- pražská německá literatura
- další autorova díla:
 - povídka Před zákonem
 - romány Proces, Zámek, Amerika
- současní autoři:
 - Gustav Meyrink – román Golem (židovské gheto)
 - Max Brod – román Hlídka
 - Franz Werfel – román Čtyřicet dnů
 - Thomas Man – novela Smrt v Benátkách
 - Heinrich Man – román Poddaný
 - Hermann Hesse – novela Stepní vlk

Zdroje